

Evropa v podobě, jakou známe, končí. Tvrdí to biolog a filozof **STANISLAV KOMÁREK** a v rozhovoru pro magazín Víkend vysvětluje proč.

„Neodvrátila se od nás nebesa?“

FILIP SAIVER

V jedné fázi rozhovoru Stanislav Komárek konstatuje: „Je to velmi hrozné.“ Pochybně řečeno, žádnou pasáž rozhovoru o budoucnosti naší civilizace nejde charakterizovat tak, že by byla úlevná.

Evropa vymírá, vyhasíná, tedy končí. Interpretuji vaši tezi správně? A pokud ano, je to nezvratný proces?

Ano. Původní obyvatelstvo se zvolna přestává množit a „spaluje“ se v procesu snahy o neustálé zvyšování HDP – blíž to rozvádím ve své knize Evropa na rozcestí, která brzy vyjde. K tomuto procesu dochází paralelně i na Dálném východě. Otázka po „zvrátlosti“ je podobná otázce, zda v roce 1830 byla „nezvratná“ germanizace českých zemí. Ač to bylo mocensky i hospodářsky neoprotunní, našla se skupina nadšenců, kteří nadále mluvili i psali česky. Jistě není vyloučeno, že se intenzivní reprodukce může rozšířit

jako móda – nic tomu „objektivně“ nebrání – žádný začátek ale dosud nevidím.

Kdy nastal bod zlomu?

V zásadě v momentě, kdy se prosadila „čtyři oddělení“, z nichž každé mělo původně svůj význam, celkově ale tvoří toxický koktejl, v němž se společnost zalkne. Jsou to: oddělení sexu od rozmnožování antikoncepcí, oddělení zajištění ve stáří od počtu a kvality dětí penzijním systémem, oddělení obživy od práce sociálním systémem,

který si nezáhdá jakoukoli protisluzbu, a konečně oddělení mezilidských vztahů od přímého setkávání internetem.

Jsou i současné problémy Řecka součástí či předzvěstí konce? Třeba v tom, že se svým způsobem drolí pokus o jakousi jednotnou „evropskou hradbu“ proti hrozbám zvenčí?

Současná doba nepřijemně připomíná dva historické precedenty. Soumrak starého Rakouska-Uherska, tak zhruba 1912, kdy

Stanislav Komárek (1958)

Respektovaný biolog a filozof. V roce 1982 vystudoval biologii na Univerzitě Karlově, krátce nato emigroval do Rakouska, kde se na Vídeňské univerzitě zabýval etologií (výzkum chování živočichů) a antropologií (výzkum vývoje lidské civilizace). V roce 2001 byl jmenován profesorem filozofie a dějin přírodních věd. Brzy mu vyjde kniha s názvem Evropa na rozcestí, kde se obšírně věnuje problematice, již se týká tento rozhovor.

jednotlivé části, národy a země bezhlavě prosazovaly své egoismy a tím si posléze zničily rámec, v němž sice ne idylicky, ale celkem slušně existovaly. Zároveň také řekněme rok 1937, kdy z úkrytů vylézaly nejrůznější obskurní lidské typy, čichající svou potenciální politickou budoucnost, která by jim v méně šiléných podmínkách nekynula. Se zděšením sledují, že celou evropskou společnost jako by zachvátila kolektivní psychóza, nebo spíš celé hejno kolektivních psychóz. Zároveň se až k nule snižuje odvaha cokoli rozhodnout. Musím říci, že je to velmi hrozné.

Čeká tedy Evropu nevyhnutelně islamizace?

Co v dějinách je zcela nevyhnutelné? Při prodloužení dnešních trendů nepochybně ano, je jistě otázka, za kolik let.

Nejsou pak směšní demonstranti proti uprchlíkům jakožto jakémusi předvoji Islámského státu? I pokud teorii o předvoji připustíme, nestačí muslimům jednoduše počkat, až jejich obyvatelstvo přeroste křesťanské, a pak si v podstatě demokratickou a legální cestou nastavit vlastní model?

Je podivné, jak pevně je v lidech dědičně zakotvena kmenová struktura ve smyslu „oni“ a „my“, zde je dobro, tam je zlo. Když „oni“ potkají dítě, jistě je znásilní a pak sežerou, když potkají kocoura, určitě ho kopnou. I mezi námi jsou ale „zrádci“, kteří za mrzký peníz či z nějaké vnitřní zvrácenosti „zrajují“. Už máme jejich seznamy a jednou budou veřejně viset. Budeme se s radostí kolektivně dívat, jak

se na šibenici cukají... Konečně bude naše společenství očištěno! Pak se ale ukáže, že zrádců bylo víc, než se předpokládalo. Jaká hrůza, byli i v samé centrále našeho Hnutí... A tak dále.

Na druhou stranu: nechovají se tyto demonstranti aspoň zčásti pragmaticky, zčásti správně, pokud - byť třeba podvědomě a třeba zvržením hodným způsobem - hájí vlastní integritu, vlastní společenství, jež zaniká?

O těchto otázkách se s ohledem na jejich neobyčejnou diskreditaci v době nacistických hrůz podnes „nesmí“ jakýmkoli způsobem hovořit. Ve vývoji Evropy i celého lidstva byla poslední světová válka zcela neobyčejným traumatem a celý politický vývoj po jejím skončení je vlastně jednou velkou prevencí vzniku katastrofy podobného typu. Po ní nelze témata jako evropská kulturní identita, její zakořenění v lidském „substrátu“ a eventální otázku „původnosti“ diskutovat jinak než okamžitým a rozhodným odmítnutím. Ač nositelé nejsou vůbec důležití, základní evropský systém idejí o fungování společnosti naopak máme za jediný hodný rozšíření po celém globu, a to (dnes spíše v případě Spojených států) i ohněm a mečem. Svět je plný paradoxů.

Kdyby se Evropa chtěla bránit třeba tím, že by přijímala pouze křesťanské uprchlíky, nepopřela by tím vlastní hodnoty? Nezačala by se fašizovat a nehrozil by jí v takovém případě stejně nevyhnutelný zánik, byť jaksi z jiné strany? Potíž je v tom, že dnešní krizi lze chápat i jako krizi náboženskou: dnešní Evropu nespojuje žádné „velké vyprávění“ náboženského či podobného typu, pomíne-li vágní úmysl „mít se dobře a ještě lépe“. Jistě by bylo ryze teoreticky myslitelné deklarovat Evropu jako konfesní křesťanský stát se státním náboženstvím a vším, co s tím souvisí, ale není celá historie Evropy minimálně od roku 1789 ve znamení pomalého ničení lokální tradice? To přineslo obrovské uvolnění energie pro výrobní i tvůrčí vzepětí, ale ta je dnes vyčerpaná. Netušil jsem, že uvidím na vlastní oči soumrak křesťanství v protestantské a katolické části Evropy. Co se dostane na jeho místo? Neodvrátila se od nás nebesa?

Pro Evropany asi provokativní otázka, přesto: pokud islamizace nastane, co se z hlediska „vyššího principu“ či „universa“ stane tak hrozného?

Z hlediska „vyššího principu“ či „universa“ se samozřejmě nestane nic moc. Říší a civilizaci, které se postupně rozdrojily či padly do prachu, bylo v dějinách velké množství a kdo dnes znaříká po římském, aztéckém či mughalském impériu? Ani civilizace jako taková, ani většina poznatků, ani Evropa jako svěťadíl tím nezanikne, jen se promění.

Je vám něčeho osobně líto při představě, že „Evropa skončí“?

Obávám se, že cosi podstatného z původní Evropy zaniklo už v plamenech obou světových válek, a sedmdesát poválečných let už bylo jaksi „na dluh“, jako velká Potěmkinova ves stojící na amerických bodácích. Na Evropě jsou krásné nejen památky, ale i tradiční krajina s mozaikou zemědělských biotopů, rybníčků, lesíků a tak dále. Zmizeli-li ale ti, kdo tohle všechno vytvořili, je výsledek jako vypreparované termitiště bez termitů.

Nezradil nás vlastní rozum?

Z „rozumných“ důvodů odkládáme či rovnou nemáme děti kvůli kariéře, jsou z nás egoističtí individualisté, které - v čemž je možná ironie - nebude mít ve stáří kdo živit, aby přihlíželi, jak mizí jejich vlastní svět.

Slovo „rozum“ je jako většina námi používaných pojmů jaksi dvousečné. „Buďte rozumní!“, říká kdysi StB či Gestapo při „lámání“ kandidátů donášení... V jistém smyslu slovo „rozum“ znamená cosi jako smysl pro globální souvislost a uměřenost, jakýsi „selský rozum“. Společnost, která řekněme topí v elektrárnách pšenici, nemyslí na potomstvo a chová se jako velká oslava na palubě Titaniku, něco podobného už dávno ztratila. „Rozumný“ či „racionální“ je takový postup, který nejméně vede ke kýmžnému cíli. Je to třeba bezděčnost ve vztahu k budování kariéry či dovoz levných ředkviček letecky z Argentiny. I výslech pomocí mučení je postup ve smyslu cílů „racionální“, lepším se tím ale nestal. Ne nadarmo říkal C.G.Jung, že inteligence je harmonické propojení racionality s emociona-

litou. Možná by bylo lepší ptát se po moudrosti než po rozumnosti. Víím, že se s tím podivným slovem už dávno neoperuje, ale moudrost je schopnost rozeznat podstatné jako podstatné, nenatírat na lodí zábradlí, když pod čarou ponoru zeje hrozná díra.

Nechová se tedy rozumněji - minimálně ve smyslu sebezáchovy - středověk, v němž se, zjednodušeně řečeno, islámský svět nachází?

Byl středověk tak zásadně mylný, pokud vydržel dlouhou řadu století a vedl ke stabilitě, byť neustále zmitané rozmanitými lokálními válkami? Středověk také neznal naše neustálé obavy o zítřek a věřil, od učenců až po pastýře, ve společný metafyzický rozvrh světa. Pokud jsme něco podobného opustili, nezbyvá nám, než se neustále obávat a pojišťovat, protože i relativní prostáček záhy postřehne, že světské věci jsou marné, krátké a jaksi zevnitř „nahnilé“.

Dnešní Evropu nespojuje žádné „velké vyprávění“ náboženského či podobného typu, pomíne-li vágní úmysl „mít se dobře a ještě lépe“.

Měla ale naše civilizace jinou možnost? Není prostě zákonitě spojené s jejím vrcholem, že si její blahobytní obyvatelé chtějí užívat, dívat se na nekonečné kuchařské show, neboť se jejich zájem smrskl na jídlo a další požitky, čímž si sami nevědomky kopají hrob?

Evropskou kulturnost a evropský odkaz lze dnes udržovat jen disidentním způsobem v malých společenstvích, to za nás žádná instituce neudělá. Gándhí říkal, že jedna věc je horší než násilí - je to strach, jehož aplikace nakonec násilí spustí. Proto se nebojme, ale buďme na pozoru. *filip.saiver@mfdnes.cz*